

JÄVGEIJ **Р**ЭТЯОВ

mōJ
PЯIATEI

ИЕ

КТО ЧУДАК?

ГДЕ ЧУДАК?

EUROPA

**MŮJ
PRIATEĽ**

ЈЭВГЕНИЈ РЭТЯОВ

МОЈ
ПЯИАТЕЛ
ИЛФ

europa

Slovak edition © Vydavateľstvo Európa, s. r. o., MMVI
Translation © Ivana Kupková, MMVI
Preface and Selection © Valerij Kupka, MMVI
Cover design and illustrations © Martin Šútovec, MMVI
First Slovak Edition

www.Europa.LCA.sk

ISBN 80-89111-12-2

Kniha vyšla vďaka finančnej podpore Ministerstva kultúry
Slovenskej republiky.

Na úvod

Táto kniha nie je román, ktorý Jevgenij Petrov nestihol napísať o svojom spoluautorovi Il'jovi Il'fovi. Jej zostavovateľke Alexandre Il'fovej, dcére Il'ju Il'fa, sa však kombináciou poznámok a náčrtov Jevgenija Petrova, spomienok súčasníkov Il'ju Il'fa, literárnych kritik, fragmentov ohlasov z dobovej tlače a dokumentov zo štátnych archívov i z osobného archívu zostavovateľky podarilo splniť sen Jevgenija Petrova o knihe, ktorá by zachytávala desať rokov jeho jedinečnej spolupráce s Il'fom, „o Il'fovi, jeho živote a smrti“. Táto kniha predstavuje výber z ruského originálu – je to výber toho najpodstatnejšieho, čo charakterizuje spoluprácu dvoch výnimočných autorov a dobu, v ktorej žili.

Valerij Kupka

KONCEPT PRVÝ

Strojepis so vsuvkami napísanými ceruzkou a atramentom

MÔJ PRIATEĽ IL'A PLÁN

Zoznámenie s Il'fom. Gudok.¹

J. OLEŠA: Il'f prišiel do Moskvy roku 1923. Bývali sme v jednej izbe. Bola to izbička pri tlačiarni novín Gudok na Stankevičovej ulici. Pracovali sme v novinách Gudok.

O Il'fovi, s. 29.²

Jurij Karlovič Oleša (1899 – 1968) – prozaik, dramatik. Od roku 1916 bol aktívny v literárnom živote Odesy, člen Kolektívu básnikov. Od roku 1922 žil v Moskve, spolu s Il'fom pracoval v novinách Gudok pod pseudonymom Zubilo (Dláto), rovnaký názov mala aj jeho básnická zbierka (1924). V časopise Krasnaja nov³ publikoval román Závisť (Zavist', 1927), ktorý uviedol jeho meno do literatúry. Je autorom rozprávky Traja tučniaci (Tri tolstáka, 1928), poviedok, hier Sprisahanie citov (Zagovor čuvstv, 1929) a Zoznam dobrých skutkov (Spisok blagodejanij, 1931).

V. KATAJEV: Medzi mladými ľuďmi, ktorí prišli z juhu [z Odesy] do Moskvy za slávou, bol aj náš spoločný priateľ, človek pozoruhodný v mnohých ohľadoch. Bol až do špiku kostí produktom západnej, predovšetkým francúzskej kultúry, najnovšieho francúzskeho umenia – maliarstva, sochárstva, poézie. Akosi sa mu podarilo oboznámiť sa s Apollinairom, o ktorom sme my... nemali ani potuchy. V celom jeho výzore bolo niečo neprekonateľne západné. Obliekal sa ako my všetci: ako Boh dal. No napriek tomu očividne vynikal. Ešte aj tá najobyčajnejšia čiapka z trhu nadobudla na jeho hlave parížsky vzhľad a cviker bez rámu, ktorý mu sedel na čudnom nose a sem-tam akoby sa skepticky zaligotal, a jeho pery černoškého vzhľadu so slabým čučoriedkovým nádychom boli natoľko kozmopolitické, že bolo veľmi ťažké považovať ho za prostého sovietskeho občana.

... Oblúbili sme si ho, ale nijako sme nevedeli určiť, čo vlastne je: básnik, prozaik, pamfletista, satirik? Vtedy ešte neexistoval pojem esejista. V každom prípade bolo jasné, že patrí k ľavému krídlu, možno dokonca ku kubofuturistom. Vždy sa nad ním vznášalo niečo majakovskovské. Vedeli sme o jeho kritickom zmýšľaní a vycibrenom vkuse a potajomky sme sa ho aj trochu báli, hoci on svoje pichľavé názory vyslovoval veľmi zriedka, v podobe krátkych pohotových poznámok, vždy veľmi presných, originálnych a často zdrvivých. Bol mu vlastný aforistický štýl.

Raz sa dal prehovoriť a prečítal nám niekoľko svojich „opusov“. Ako sme predpokladali, bolo to niečo medzi voľným veršom, rytmizovanou prózou, pôvabnou impresionistickou slovnou maľbou a krátkymi filozofickými úvahami. Skrátka, bolo to niečo veľmi svojrázne, ničomu nepodobné, ale veľmi plastické a pôsobivé, niečo, čo nemá nič spoločné s cvičeniami provinciálnych dekadentov.

... Dokážete si predstaviť, čo námahy dalo nájsť mu v Moskve prácu. Uverejnenie jeho vecí, samozrejme, vôbec neprichádzalo do úvahy. Poriadne som sa natrápil, kým som dostal na prvý pohľad šialený nápad zaviesť ho do novín Gudok, aby tam požiadal o prácu.

– A čo vie robiť? – spýtal sa zodpovedný tajomník.

– Všetko a nič, – povedal som.

– Pre železničarske noviny je to trochu málo, – odpovedal zodpovedný tajomník, legendárny Avgust Potockij...

– Láska mi prepáče, – obrátil sa k môjmu priateľovi, ktorého som k nemu priviedol, – ale ako ste na tom s pravopisom? Viete gramotne podať svoje myšlienky?

Na priateľovej tvári sa zjavili ťlaky. Bol veľmi samolúby. Ovládol sa však a s prižmúrenými očami povedal:

– V podstate píšem bez gramatických chýb.

– Berieme vás teda za korektora.

Byť korektorom znamenalo uvádzať pologramotné a strašne dlhé listy železničiarov, ktoré prichádzali do redakcie, do publikovateľnej podoby.

Korektori stáli na najnižšom stupni redakčnej hierarchie. Ich materiály boli sádzané petitom na poslednej strane, takzvanej štvrtej stránke; ďalej už nasledovali vari len odchody a príchody vlakov a úmrtné oznámenia.

Priateľovi odovzdali kôpku listov, krížom-krážom popísaných atramentovou ceruzou. Priateľ sa k týmto nečitateľným čarbaniciam postavil veľmi zodpovedne. (...) Korektori sa zvyčajne obmedzili na to, že opravili gramatické chyby, list skrátili a upravili ho do jednoduchšej formy krátkeho novinového článku.

Môj priateľ to urobil inak. Vylúpol z listu jeho podstatu a vytvoril úplne nový publicistický žáner – niečo ako prozaický epigram s rozsahom najviac desať až pätnásť riadkov v dvoch stĺpcoch. Ale akých riadkov! Boli jednoduché, zrozumiteľné, aforistické, a zároveň distingvovane krásne a čo je hlavné, plné takého humoru, že doslova o niekoľko dní sa štvrtá stránka, ktorú dovtedy nikto nečítal, zrazu stala najobľúbenejšou a najvýznamnejšou.

Ostatní korektori okamžite v rámci svojich daností prevzali priateľov vynikajúci štýl a začali ho napodobňovať. Takto vznikla celkom nová škola „úpravárov“, ktorá postúpila na vyšší stupeň novinárskej hierarchie.

Bola to malá novinárska revolúcia.

Starí novinári dlho spomínali na nenávratne vzdialené zlaté dni vychýrenej štvrtej stránky novín Gudok.

Hoci tvorca tohto novátorského publicistického štýlu nakoniec zostal v tejto sfére neznámy, o niekoľko rokov sa ako jeden z autorskej dvojice spolu s mojím milým bratom stal svetoznámy...

*Moja diamantová koruna, s. 138 – 141.*⁴

S. GECHT: Spočiatku býval [Il'f] v Myľnikovej uličke, vo štvrti Čistyje prudy, u Valentina Katajeva. Spal na dlážke, na novinách... V lete 1924 redakcia novín Gudok dovolila Il'fovi a Olešovi ubytovať sa v kúte typografickej dielne tlačiarne za rotačným strojom.

A. ERLICH: ... Začiatkom dvadsiatych rokov sa v zostave novín Gudok ako v žiadnych iných novinách ocitlo veľa mladých talentovaných literátov – M. Bulgakov, V. Katajev, J. Oleša, L. Slavin, S. Gecht, L. Sajanskij, I. Il'f, J. Petrov, B. Pereľošin, M. Štich, A. Kozačinskij, K. Paustovskij...

*Učil nás život, s. 39.*⁵

Valentin Petrovič Katajev (1897 – 1986) – novinár, básnik a prozaik, satirik. Starší brat Jevgenija Petrova. Narodil sa v Odeze. Roku 1919 bol účastníkom občianskej vojny, v tom istom roku viedol satirické okienka v odeskej pobočke ROSTA (Rossijskoje telegrafnoje agentstvo – Ruská telegrafná agentúra), roku 1920 pracoval v JugROSTA v Charкове. Od roku 1922 žil v Moskve. Pracoval ako novinár (Gudok), potom sa začal venovať literárnej činnosti. Stal sa známym najmä vďaka satirickej novele Defraudanti (Rast-ratčiki, 1926) – karikatúre na obdobie NEP-u. Úspešná bola aj jeho hra Kvadratura kruhu (Kvadratura kruga, 1928), napísaná v žánri komédie omylov.

Vymýšľame témy pre Smechač.⁶

Cesta na Kaukaz. Bratia Rozanovovci. Zelený mys. Vostrikov a Krivickij.

Čudné priateľstvo.

Iľf sa bál, že na lodi bude vracaf.

Ako Iľf čítal – rýchlo obracal strany, lebo mal akýsi cit pre to, čo môže preskočiť. Mal rád kompletne ročníky starých časopisov. Uzavretý, hanblivý, na prvý pohľad namyslený človek.

A. ERLICH: Príručky, memoáre ministrov, staré ilustrované časopisy z čias Búrskiej vojny či Sevastopoľskej bitky – všetko bolo preňho zaujímavé, všade dokázal nájsť zrnká užitočných informácií.

Začiatok cesty, s. 126.⁷

Aron Isajevič Erlich (1896 – 1963) – prozaik, kritik, novinár. Publikoval od roku 1926. Je autorom početných poviedkových kníh.

S. GECHT: Na našich prechádzkach po Moskve rád kupoval staré časopisy na starinárskom trhu pri Čínskom múre. Mal kompletne ročníky satirickej Iskry zo šesťdesiatych